

מבט חדש על הברייתות דחנוכה

(1) שבת כא ע"א

תנו רבנן:

"מצות חנוכה – גר איש וביתו,
והמהדרין – גר לכל אחד ואחד,
והמהדרין מן המהדרין –
בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך.
ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך."
אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא:
חד אמר:
טעמא דבית שמאי – כנגד ימים הנכנסין,
וטעמא דבית הלל – כנגד ימים היוצאין;
וחד אמר:
טעמא דבית שמאי – כנגד פרי החג,
וטעמא דבית הלל – דמעלין בקדש ואין מורידין.
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
שני זקנים היו בצידו, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל,
זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג,
וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין.

תנו רבנן:

"גר חנוכה – מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.
אם היה דר בעלייה – מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים.
ובשעת הסכנה – מניחה על שלחנו ודיו."

אמר רבא:

[ו] צריך גר אחרת להשתמש לאורה.
ואי איכא מדורה – לא צריך.
ואי אדם חשוב הוא – אף על גב דאיכא מדורה צריך גר אחרת.

מאי חנוכה? דתנו רבנן:

"בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון.
שפשוכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא
מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד.
נעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה."

(2) שבת כג ע"ב

אמר רב יצחק בר רדיפה אמר רב הונא: גר שיש לה שני פיות – עולה לשני בני אדם.
אמר רבא: מילא קערה שמן והקיפה פתילות:
כפה עליה כלי – עולה לכמה בני אדם,
לא כפה עליה כלי – עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה.

or perhaps it should be read like this...

תנו רבנן

מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך

אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא
חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין
וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן

**שני זקנים היו בצידן אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל
זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש
ואין מורידין**

תנו רבנן **נר חנוכה מצוה להניח¹ על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה
מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה² מניחה על שלחנו ודיו**
אמר רבא

צריך נר אחרת להשתמש לאורה

ואי איכא מדורה לא צריך ואי אדם חשוב הוא אף על גב דאיכא מדורה צריך נר אחרת

מאי חנוכה דתנו רבנן **בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון
ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל
וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של
שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד
נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים
טובים בהלל והודאה**

אמר רב יצחק בר רדיפה אמר רב הונא:
נר שיש לה שני פיות – עולה לשני בני אדם.
אמר רבא:

**מילא קערה שמן והקיפה פתילות:
כפה עליה כלי – עולה לכמה בני אדם,
לא כפה עליה כלי – עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה.**

¹ (תלמוד ירושלמי ב"ק פ"ו) בנר חנוכה פטור מפני שהוא רשות – ex.: (נר חנוכה is treated as one M phrase (following sources, ארצישראלי in

² שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם, כדאמרין בגיטין (רש"י)

(3) רמב"ם מגילה וחנוכה פרק ג רמב"ם מגילה וחנוכה פרק ג

(3) ס' חסדי אבות לר' יצחק טרנק סי' יז

א. בבית שני כשמלכו יון, גזרו גזירות על ישראל, וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהן אלהי אבותינו והושיעם מידם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני:

ב. כשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה. ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור:

ג. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מלילי חמישה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות. וימים אלו הן הנקראין חנוכה, והן אסורין בספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה:

(יז) ומה דנחמק מר אי גס בביהמ"ק עשו איזה זכר לנש כנ"ח בחוספת נרות ואור, כזה יש לי להאריך, הנה בתקנת מלכות נ"ח יש מצוה גדולה, לריכה בירור דברים, בש"ס נמלא רק קצעים כהלל והודאה, ועיקר מלכות נ"ח חסר מן הספר, וכבר עמדו בזה, גם דברי הרמב"ם ז"ל המה תמוהים, דכחב וז"ל מפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונה ימים הללו ימי שמחה והלל, ושכך נ"ח, רק כחב ומדליקין נרות, מדלא כתב ולהדליק נרות רק ומדליקין נרות, משמע דהדלקה הזו היפה רשות לא חובה, ואח"כ מסיים והדלקת הנרות מלכות מד"ם, ולמה לא כתב חקף לעיל שכתב מה שהתקינו חכמים שבאותו הדור מלכות ז', כמו שכתב לשמחה והלל, הלא דבר הוא, לכן נראה לפענ"ד דכיון דמבואר בדרש חז"ל הובא ברמב"ן פ' בהעלותך דמלכות נ"ח היא המשך להדלקת המנוחה בביהמ"ק, דע"י מלכות של נ"ח יש לה למלכות הדלקת המנוחה קיום לעד, אי"כ לא רחוק הדבר להחליט, שבאמת כ"ז שבהמ"ק היו קיים לא התקינו חז"ל מלכות הדלקת נ"ח, כיון דלא הייתה המנוחה דולקת בביהמ"ק, וזו הייתה סימן וזכרון לנש שנעשה אז בה המנוחה עלמה, ורק משחרב בהמ"ק חשו חז"ל שחל ישכח הנש, כיון שכנה נר המנוחה, לכן התקינו חז"ל מלכות נר חנוכה להדליק בפסחי הבתים, המשך למלכות הדלקת המנוחה בביהמ"ק, לכן לא נזכר בש"ס דלשנה אחרת קבעו למלכות נ"ח, רק להלל והודאה, לכן כתב הרמב"ם דהתקינו הלל והודאה ושמחה, ומדליקין נרות, דהיינו מלך המנהג לזכר הנש, אבל לא מלך התקנה, רק אחר החורבן התקינו להדליק, וזה שהוסיף הרמב"ם ומלכות נ"ח מלכות מדברי סופרים שהתקינו, לא אוחס שהתקינו הלל ושמחה רק תקנה מאוחרת לאחר החורבן, ובעל הניסים דנתקנה ע"י חכמים שבאותו הדור, לא נזכר נמי מלכות הדלקת נ"ח בשביל זה, ובה נ"ח מה שהקשו על הרמב"ם שכתב ומלכות נ"ח מלכות מד"ם כמו קריאת המגילה, למה שביק הלל דכתב לעיל שהוא מחוייב דחנוכה, ולפי' נ"ח דהלל שאני דהוא מתקנת חכמי הדור אבל נר חנוכה לא נתקן אז, רק בזמן מאוחר, ומ"מ הוי מלכות מד"ם, אמת כי בסה"מ שורש א' מבואר דנ"ח נתקן בזמן המקדש הב', אבל כ"כ כי יש הרבה סחירות בין סה"מ לספר יד החקקה כידוע, ואל תשיבני דברי מנינו לנ"ש